

Čas

Jan Sokol staví otázku (s.15), zda „je čas spíš jako řeka, jejíž plynutí člověk pozoruje z pevného břehu“, „anebo je to naopak on sám, kdo se plaví na loďce času, a odtud pozoruje míjející – a přece stálé – břehy, a má za to, že „ať je tomu tak nebo onak, stojí tu proti sobě vždycky cosi, co je pevné, a něco, co se pohybuje, plyne“. Jde mu přitom o „ohmatání terénu“ (i když v přístupu ještě „před-filosofickém“), když předtím podal stručný přehled „svědectví jazyka“, dokonce různých jazyků. Stačí jen několik kontrolních otázek, aby se ukázala nedostatečnost příměru. Co by mělo být v onom prvním případě tím „pozorovatelstvím z pevného břehu“? V jakém smyslu se člověk může (byť mylně) domnívat, že sám uprostřed proudu času „stojí“ (dokonce jako pouhý pozorovatel)? Myšlenka „věčného nyní“ (aeternum nunc) je přece velice abstraktní a vůbec nemůže být připisována „naivnímu“ pohledu. Ke zkušenosti času neodlučitelně náleží naše vlastní „časování“. Jestliže se Odysseus vrací nezestárlý k nezestárlé Penelopě, je to dokladem o tom, že zkušenost času byla v té době zkušeností „nedospělých“ lidí, tedy neúplnou, omezenou zkušeností. A čím by měly být ony pevné, stálé, i když mizící břehy, když řeka času sama teče a nás také unáší (i když tu a tam můžeme svou rychlost veslováním zvýšit nebo zmenšit – a eventuelně snad chvíli ostře veslovat i proti proudu ?) – Zde nepomohou žádné příměry a přirovnání, ale pečlivá analýza, která se nemůže nikdy dogmaticky držet žádných „navyklostí“ ani „samozřejmostí“. V žádném případě nemůžeme připustit skutečnost nějakého „času o sobě“ (Kant tu šel ovšem příliš daleko, když čas spolu s prostorem redukoval na apriorní nazírací formy). Proto nemůžeme předpokládat, že se čas sám nějak „pohybuje“, že sám čas „teče“ (jako voda, jako řeka, jako voda v řece). Říkáme-li, že zítřek nebo vůbec budoucnost „přichází“, je to metafora, která se týká zítřku, nikoliv času obecně. Skutečnost času je založena v tom, že stále přichází po jedné vteřině další vteřina, po jednom dni další den, po století další století atd. Tázat se po čase jako po tom, „co“ přichází, znamená se tázat na příští vteřinu, hodinu, den, rok, století, nikoliv tázat se na čas. Čas je vždycky časem nějakého událostného dění. Dějící se událost (rozumí se: pravá událost, tj. vnitřně integrovaná událost) aktivně „časuje“. Ale toto časování událostného dění má opačný směr než přicházení nových vteřin, minut, hodin atd. Mohli bychom říci, že čas (přesně: budoucnost) přichází, zatímco aktivní událostný subjekt vychází této přicházející budoucnosti vstříc. Právě v tom smyslu můžeme mluvit o „vykloněnosti“ subjektu do budoucnosti.

(Písek, 960811-1.)